

Avantgárd verselemzés – A LÓ MEGHAL A MADARAK KIREPÜLNEK

A 20. század elején megjelenő avantgárd nem csupán egy újabb művészeti próbálkozásként, hanem egy radikális szemléletváltást hozó irodalmi és művészeti irányzatként lépett fel, amelynek alapja a korábbi évszázadok során rögzült hagyományos művészi formák és esztétikai értékek határozott elutasítására épült. Az irányzathoz tartozó alkotók tudatosan fordultak szembe a realista, mimetikus ábrázolásmóddal; céljuk tudatosan nem a valóság puszta tükrözése vagy hagyományos ábrázolása volt, hanem sokkal inkább annak drasztikus megbontása és provokatív eszközökkel történő újraértelmezése. Ennek az újító szellemiségnek képviselője Kassák Lajos is, akit az avantgárd hazai előfutáraként és egyik legjelentősebb alakjaként tartanak számon, s akinek *A ló meghal, a madarak kirepülnek* című műve talán remekül példázza az irányzat formai és tartalmi sajátosságait.

A mű egyik első, szembetűnő különlegessége a műfaji határok elmosódása, hiszen a szöveg nehezen besorolható klasszikus kategóriákba: egyszerre értelmezhető szabadversként vagy akár prózaversként is. A szövegtestből hiányoznak a megszokott lírai formajegyek, így csak hiába kereshetjük a kötött verselés ritmusát, a rímek csengését vagy a szabályos strófaszerkezetet. Ez a formai szabadság viszont nem az igénytelenség jele, hanem egy mélyen tudatos alkotói döntés eredménye, amely szervesen illeszkedik az avantgárd egyik legfontosabb alapelvehez. Kassák ugyanis nem a harmonikus, megszokott esztétikai élmény nyújtására törekedett, hanem arra, hogy a szövegben rejlő gondolati és érzelmi hatások bármiféle formai közvetítő közeg nélkül – a lehető legközvetlenebbül – érje el a befogadót. Ennek megfelelően a szöveg szerkezete leginkább egy mozaikhoz hasonlítható: egymást lazán, látszólagos rendszertelenségben követő képek, emlékvillanások és gondolatfoszlányok alkotják.

A cím szimbolikája már önmagában is sokat elárul a mű belső feszültségéről, így a megjelenő képek azonnal mélyebb jelentéssel bírnak. A „ló” motívuma ebben a kontextusban az elhasznált, fizikai és lelki értelemben is kimerített létet, az emberi szenvedést, valamint a meghaladandó, régi társadalmi rendet jelképezheti. Ezzel éles kontrasztban állnak a „madarak”, amelyek a szabadság, a kötelekektől való elszakadás és az új lehetőségek felé nyitás szimbólumai. A címben tehát egyidejűleg van jelen a pusztulás és a felszabadulás képe, ami kiválóan illusztrálja az avantgárd művekre jellemző erős ellentétpárok alkalmazását. Ez az ambivalencia arra is rávilágít, hogy Kassák világképe nem harmonikus, hanem feszültségekkel teli, amit ezek az egymással szembenálló szimbólumok is alátámasztanak.

A mű gondolati ívét jelentős mértékben meghatározza az út és a vándorlás motívuma, amely központi szerepet kap a szövegben. Ez a motívum szorosan összefügg Kassák saját, személyes élettapasztalataival, mivel saját életében is meghatározó volt a csavargás és a szellemi vándorlás élménye. Azonban a vándorlás motívuma túlmutat az önéletrajzi ihletésen, és általánosabb jelentést is hordoz: a modern ember állandó útkeresését, önértelmezésbeli bizonytalanságát és a világban való helykeresését fejezi ki. Az avantgárd szemlélet szerint az egyén idegenül mozog a modernitásban, nem találja a helyét és szerepét a körülötte lévő világban, aminek következtében a stílushoz kötődő művek – akárcsak ez a költemény – gyakran töredezettek és nyugtalan hangulatúak. A belső nyugtalanságot tovább fokozza a szöveg nyelvezete, amely tudatosan tér el a hagyományos lírai nyelvtől: Kassák gyakran használ egyszerű, profán, hétköznapi szavakat, amelyeket szokatlan metaforákkal és szürreális képekkel kapcsol össze.

Ez a sajátos nyelvi kevertség, a „magas” és „alacsony” stílusrétegek vegyítése az avantgárd egyik legfontosabb jellemzője, hiszen az irányzat célja éppen az, hogy lebontsa a kivált irodalmi értelmiség léteztetése és a mindennapi valóság közti határokat. A szövegépítkezésben meghatározó szerepet kap az asszociációs technika, amikor az egymást követő képek sorozata nem a szigorú logika szabályait követi, hanem inkább érzelmi vagy gondolati kapcsolatban áll egymással. A mű értelmezési rétegeiben erős társadalomkritika is megjelenik, mivel Kassák rendkívül érzékenyen reagál a modern társadalom igazságtalanságaira, valamint az egyén kiszolgáltatottságára és elidegenedésére. Az avantgárd művészet ugyanis nem öncélú műalkotás, hanem kijelölt célja a társadalmi valóság leleplezése és az olvasó gondolkodásra készítése. A szöveg ennek megfelelően nem kínál megnyugtató válaszokat vagy kész megoldásokat, inkább kérdéseket vet fel, és aktív, gondolkodó befogadói magatartást vár el.

Összegzésként elmondható, hogy *A ló meghal, a madarak kirepülnek* a magyar avantgárd irodalom meghatározó alkotása. Formailag radikálisan szakít a hagyományos lírai eszközökkel, tartalmában pedig hitelesen jeleníti meg a modern ember létélményét, bizonytalanságát és szabadságvágyát. Kassák Lajos műve kiválóan mutatja, hogy az avantgárd nem csupán egy stílusirányzat, hanem egy kiterjedő világszemlélet is, amely radikálisan új kifejezőmódot keresve reagál a 20. század elejének megrázó tapasztalataira.